

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

להצלחת לאה בת מרים מירל שתחי'

הל' תלמוד תורה סי' רמו סעי' ח

אין למדין מרב שאינו הולך בדרך טובה

שו"ע - הרב שאינו הולך בדרך טובה, אע"פ שחכם גדול הוא וכל העם צריכים לו, אין למדים ממנו עד שיחזור למוטב.

גדר 'אינו הולך בדרך טובה'

המחבר לא ביאר מהו 'אינו הולך בדרך טובה'. ומבואר ברש"י ע"ז. על נח שהיה תמים בדרכיו היינו עניו ושפל רוח, וצדיק במעשיו היינו בלא חמס. מבואר שדרך לא טובה קאי על אדם שאין לו מידות טובות, ולכן רב שהוא בעל גאוה, רודף כבוד ומבייש את התלמידים וכדו' אין למדים תורה ממנו עד שיחזור למוטב.

ויש להקשות אמאי אין למדים תורה ממנו? ולמה זה כ"כ חשוב שהרב יהיה מושלם במידות לכאן? שיקבל ממנו תורה ודיו ולא ילמד ממדותיו.

וכן הקשה הש"ך ס"ח ז"ל: קשה דחגיגה יב: אמרי ורבי מאיר היאך למד תורה מאחר (אלישע בן אבויה). והתירוץ לזה הוא שאדם גדול היודע לזהר במעשיו יכול ללמוד תורה מפיו ע"כ.

וקשה א"כ הו"ל לרמב"ם לחלק בין גדול לקטן? וי"ל דס"ל כתוס' דחזינן דאף בימי הש"ס היו קטנים וכ"ש בזמן הזה שכולם נחשבים קטנים וא"כ בזמן הזה אין חילוק. ועוד י"ל דר"מ ס"ל הכי ואנן לא קי"ל כוונתה והיינו דקאמרי התם בש"ס דקודשא בריך הוא לא קאמר שמעתתיה משמיה רבי מאיר הואיל וגמר שמעתתא מפומיה דאחר עכ"ל.

מבואר שאין אנו יכולים לקבל מרב שהוא 'אינו הולך בדרך ישרה' כי אין אנו יודעים מתי לקבל ממנו ומתי לאו.

ודבר ברור שחוץ מהענין ההלכתי יש כאן עוד ענין למה אין זו הדרך ללמוד מאדם כזה, כי למדים מרב לא רק תורה ודרך הלימוד, אלא גם צורת החיים, והאופן היחיד לקבל צורה כזאת היא ללמוד תורה מאדם טוב ההולך בדרך ישרה.

ולכן רק מת"ח הגדולים במעשיהם, שמקפידים בדקדוק המצוות, וסבר פנים יפות ודקדוק בממון חברו, וכאלו אנשים זה צורת התורה, ועליהם נאמר 'אשרי אביו שלמדו תורה', ורק כך זה משפיע על התלמידים לרצות לגדול בתורה ועבודה, וזה דרך התורה לקבל מרב שאפשר לראות ממנו מהו דרך התורה האמיתית, וזה הפשט בגדולה שימושה יותר מלימודה.

מידותיו של רבן של הגולה רבי משה פינשטיין זצ"ל

סיפר אביו של הרב, שפעם נסע באישון ליל לביתו של מרן הגר"מ פינשטיין יחד עם בתו הקטנה בת השמונה, ור' משה ישב ולמד עם החברותא כאילו היה זה אמצע היום... וכולם עומדים בתור, בינתיים הילדה התעייפה וחפשה מקום לישון, הסתכלה אנה ואנא וראתה זקן נחמד יושב בראש השולחן! וכאשר אביה לא שם לב, היא ניגשה לרבן של ישראל ושאלה אותו 'אני יכולה לישון על הספה שלך?'! חוררו פני האב... וכולם רואים איך ר' משה בזקנותו קם והולך בקושי רב לפנות לה מקום בספה, ולא עוד אלא שטרח והביא לה שמיכה, וכיסה אותה טוב טוב עד הצוואר, ורק אחרי שוידא שהכל בסדר חזר לתלמודו!

וסיפר הגאון רב אפרים גרינבלט מח"ס רבבות אפרים, רבה של העיר ממפיס בארה"ב איך הוא התמנה לרב העיר, ומעשה שהיה כך היה: ר' אפרים למד בשיבה אצל ר' משה, יום אחד ניגש אליו ראש הישיבה וא"ל: 'אפרים אני רוצה שתלמד דיני איסור והיתר, שבת, נדה ומילה ושאר עניינים הנוגעים הלכה למעשה'.

והיה היום ניגש אליו ר' משה ואמר לו 'מזל טוב, זה עתה התמנית לרב הראשי של העיר ממפיס! ענה לו אפרים בבהלה: 'אני אפילו לא נשוי' א"ל ר' משה 'אתה הרב של ממפיס והנה הכרטיס טיסה סע לשם לשבת'. קם הבחור כמצוות רבו ונסע לממפיס ואירחוהו בני הקהילה... הוא ראה לתדהמתו איך רוב בני הקהילה נוסעים לבית הכנסת בשבת. מיד עם צאת השבת הוא קם ובטיסה הראשונה חזר לשיבה. ולמחרת בבוקר ראה אותו הראש ישיבה א"ל 'אפרים שלחתי אותך לממפיס מה קרה?' א"ל 'רבי אתה יודע מה קורה שם' א"ל 'אני יודע, לכן שלחתי אותך להכניס שם קצת יראת שמים! חזר רבי אפרים ונסע ונהיה רבה של ממפיס.

לאחר כמה שנים רבי אפרים כבר התחתן, ורצה לייסד שם מקוה ועירוב, אבל פחד לקחת אחריות, אז שלח לרב משה כמה קו' בענייני העיר. ענה לו ר' משה אני בא אליך השבת הקרובה... נסדר את העניינים!

צורת התורה

מבואר מדברי השו"ע שצריך ללמוד מרב שהוא צדיק ובעל מידות טובות ומאהיב את התורה על התלמידים, והלומד מרב מושחת עלול להידרדר ולרדת מהדרך הישר בראותו את דרכיו.

כתב הרב שך במכתבים ומאמרים למה נפטרו כל תלמידי ר"ע רק בגלל שלא נהגו כבוד זה בזה? והסביר שהתורה יש לה צורה, ולא רק עצם לימוד התורה אלא כל הצורה של אדם שעושה רצון ה' הוא מתבטא דווקא בעניינים שבין אדם לחבירו ודווקא מי שהוא זהיר בדקדוק בכבוד חבירו ולא דווקא בדקדוק בחומרות.

ולכן צריך ללמוד מרב שיוודע לא רק איך ללמוד, אלא כדי לדעת 'תורה' איך היא נראית ומה הצורה של התורה שהקב"ה מעיד עליה 'ישראל אשר בך אתפאר'.

מחלוקת לשם שמים

כתב החזו"א בקובץ אגרות שגדול בישראל יכול להודיע ולהתריע לציבור לזהר מאדם פלוני, ולהודיע על אדם פלוני שאינו גדול ואינו יכול להיות מנהיג, אם רואה תועלת לעם ישראל, ומוצאים מידי פעם שגדולי ישראל יוצאים נגד אנשים מסוימים, ואלו שרחוקים מתורה אינם מבינים וחושבים שאלו מריבות פוליטיות ומאבקי כח עפ"ל.

התלמידים לא הבינו איך זה שהרב שך שיצא נגד חסידות מסוימת בשצף, אך כאשר רבם חלה הוא התפלל עליו! והסביר שמצד אחד לא רצה שהציבור יחשוב שהוא משיח, אבל מאידך זה לא אישי נגדו, ויהודי ת"ח המזכה את הרבים שחלה צריך להתפלל עליו!

וכן מובא באגרות הרמב"ם שהיה בזמנו משיח שקר שלמד תורה וקבלה, ועשה כל מיני מופתים והיה מתעופף באויר, ושלוהו לרמב"ם האם הוא משיח, ומה לעשות איתו? כתב להם הרמב"ם שהוא לא יכול להיות משיח, שהרי כתוב על משיח שהוא ובנו ובן בנו יהיו מלכים, וכן כתוב שתחילת התגלותו בארץ ישראל, וכן כתוב שהוא יהיה גדול מכולם, וכולם יראו מלפניו, וכן שהוא יהיה מקובל על כולם, ואם כל זה אינו, אז הוא משיח שקר, ולכן הציע להם לנעול אותו ולהפיץ עליו שמועות שיצא מדעתו, ואם זה לא יצלח אז שיהרגוהו כי משיח שקר דבר מסוכן עד מאד.

וכך גם אצל שבתי צבי ימ"ש כמה נזק וצרות לעם ישראל הוא גרם.. ולא באנו ח"ו להשוות בין הדברים, אבל רואים איך שבכל הדורות התייחסו לענין המשיחיות כמו אש כיון שזה גובל בפיקוח נפש ממש.

ולמי שתהה ופקפק 'כמה נזק יכולים כבר לגרום כמה משוגעים'? אזי כבר היו דברים מעולם, ולפני כמאתיים שנה חי יהודי בשם מנדלוון ימ"ש, והוא היה איש יודע ספר, והתחיל את תנועת ההשכלה וטבע את הסיסמה 'היה יהודי בביתך ואדם בצאתך' (עפ"ל), ומאז ועד היום כל עקירת הדת, המשכילים, הרפורמים והחילוניים כולם יוצאי חלציו! והיו גדולי עולם שנלחמו בו בחירוף נפש, אך היו גדולי תורה שלא הבינו בתחילה על מה יצא הקצף, סך הכל משוגע אחד, מה הוא יכול כבר לעשות! והנה ראינו איך גדולי הדורות חזו למרחוק דברים שבאותו הזמן לא נראו כי אם קיצוניות יתר.. הלכך א"א לדונם ולתהות על מעשיהם כלל ועיקר.

אבל היו גם פעמים שהיו טעויות.. וכגון בזמן הרמח"ל (שחי זמן מה לאחר תקופת שבתי צבי) והיו גדולי עולם שטעו בו, ויצאו נגדו במלחמת חרמה. והכל התחיל כשתלמידו שמע פעם מאחורי הדלת את הרמח"ל שואל את משה רבינו ואת האבות הקדושים קושיות בפנימיות התורה ושמע שהם עונים לו, הלך התלמיד וכתב לעצמו כל מה ששמע, והדפים התגלגלו עד שהגיעו לגדולי הדור ההוא, והם פחדו מעוד 'שבתי צבי' ורדפו אותו עד מאד. ורק לאחר פטירתו נתגלה גדלותו העצומה והגר"א כבר כתב שאם היה חי בתקופתו היה הולך ברגל להקביל פניו. ועי' במכתבי הרמח"ל בכל הנ"ל.

אבל כל זה אינו הלכה למעשה כלל לגבינו, אלא נתון לשיקולים של גדולי הדורות ואין בלתם, שהם יודעים טוב מכולם מה הם עושים, ולמה הם עושים וכל מעשיהם לשם שמים, ואין לנו להתערב או להרהר אחריהם כלל וזה כמו לשחק באש.

איך הרב יושב לפני רבו

גמ' מו"ק טז: ואלה גבורותיו של דוד.. בשעה שהיה יושב בישיבה לא היה יושב על גבי כרים וכסתות אלא ע"ג קרקע, דכל כמה דהוה רביה עירא היאירי קיים, הוה מתני ליה לרבנן על גבי כרים וכסתות, כי נח נפשיה.. הוה יתיב ע"ג קרקע.

מסביר המשל"מ בפרשת דרכים דנחלקו דוד המלך ועירא היאירי, האם כבוד הרב זה דין בעצם או שזה דין דע"י כיבוד הרב יש כיבוד לה' ותורתו. ודוד המלך סבר שהכבוד הוא רק לכבוד התורה, ואם גם מלך ישראל יושב ביחד שהרי כולם עבדי ה' בשוה בין שוין, ולשיטתו שהיה מפזז ומכרכר לפני ה' אבל עירא היאירי סבר שכבוד הרב הוא כבודו של ה' ותורתו. והמחבר פסק כדוד.

שו"ע – כיצד מלמדין הרב יושב בראש והתלמידים לפניו מוקפים כעטרה כדי שיהיו כולם רואים את הרב ושומעים דבריו ולא יושב הרב על הכסא ותלמידיו על הקרקע אלא או הכל על הארץ או הכל על הכסאות.

רמ"א – וי"א דווקא כשהגיעו התלמידים לכלל סמיכה.